

tweede concert MusA-serie

52e seizoen ▪ 17 november 2012, 13.00-16.20 uur

Akademie für Alte Musik Berlin

RIAS Kammerchor

René Jacobs *dirigent*

Pamina

Miah Persson *sopraan*

Tamino

Topi Lehtipuu *tenor*

Sarastro

Marcos Fink *bas*

Königin der Nacht

Burcu Uyar *sopraan*

Papageno

Daniel Schmutzhard *bariton*

Papagena

Sunhae Im *sopraan*

1. Dame

Inga Kalna *sopraan*

2. Dame

Anna Grevelius *mezzosopraan*

3. Dame

Isabelle Druet *mezzosopraan*

Monostatos

Kurt Azesberger *tenor*

Spreker | Priester | 2. Geharnischter Mann | 1. Priester

Thomas E. Bauer *bariton*

2. Priester | 1. Geharnischter Mann

Joachim Buhrmann *tenor*

3 Knaben

solisten van de **St. Florianer Sängerknaben**

Christian Koch *fortepiano*

Marie-Ange Petit *slagwerk*

Wolfgang Amadeus Mozart 1756-1791

Die Zauberflöte

Singspiel in twee bedrijven

libretto: Emanuel Schikaneder

première: Theater auf der Wieden, Wenen 30-9-1791

pauze na het
eerste bedrijf

Jurjen Stekelenburg *boventiteling*

Die Zauberflöte - een serieuze komedie

Het is een academische vraag of Mozarts 'grosse Oper in zwey Aufzügen' *Die Zauberflöte*, in zijn sterfjaar 1791 gecomponeerd voor het Freyhaustheater auf der Wieden van theaterdirecteur en *Zauberflöte*-librettist Emanuel Schikaneder (1751-1812), zijn voorlaatste of laatste opera is geweest. Mozart begint te componeren in mei 1791 en instrumenteert eind juni de eerste akte. Maar hij onderbreekt zijn werk in juli voor een nieuwe opdracht, de opera seria *La clemenza di Tito*, in Praag uit te voeren voor de kroning van Leopold II tot koning van Bohemen. Als hij dat werk op 5 september, een dag voor de première heeft voltooid – die hij zelf dirigeert – legt Mozart met de ouverture en de priestertermars de laatste hand aan *Die Zauberflöte*, die twee weken later eveneens onder Mozarts leiding voor het eerst zal worden uitgevoerd in Wenen – en een groot succes wordt. Dus toch zijn laatste opera, maar hoe dan ook zijn laatste Singspiel, een genre dat hij sinds de eenakter *Bastien et Bastienne* (1768) met wisselend succes heeft beoefend. Werken als het onvoltooide *Zaide* (1779), het populaire (thematisch op *Zaide* gebaseerde) *Die Entführung aus dem Serail* (1782) en

laatstelijk *Der Schauspieldirektor* (1786), 'eine Komödie mit Musik für Schönbrenn, bestehend aus Ouverture, 2 Arien, ein Terzett und Vaudeville' zijn in zekere zin Singspiele volgens het boekje; Duitstalige libretti, gesproken dialogen in plaats van recitatieven, volkse thematiek, humor, en aria's met een haast lied-achtig karakter – 'populaire' muziek. Dat zal *Die Zauberflöte* wel en niet zijn. Voor de componist van *Le nozze di Figaro*, *Don Giovanni*, *Così fan tutte*, de grote pianoconcerten, laatste strijkkwintetten en het *Ave verum corpus*, het *Requiem* al in de pen, is er geen weg terug naar de onbewolkte lichtheid van zijn betere tijden. In het niet uitzichtloze maar zorgenrijke leven van dit laatste jaar – waarin nieuwe kansen zich aandienen en Mozarts verdiensten zelfs uitstekend zijn, maar de schulden zich opstapelen – gaat de componist gebukt onder een melancholie die incidenteel aangrijpend neerslaat in zijn brieven, en voelbaar sporen nalaat in een toch bij uitstek niet-autobiografisch oeuvre. *Die Zauberflöte* is met haast schizofrene intensiteit buitengewoon geestig en verdrietig in één adem. Als komische opera met zijn veelbesproken vrijmetse-

Jacobs signeert

Na afloop van het concert zal René Jacobs zijn cd's signeren (tegenover de garderobe).

NTR Podium

DOCUMENTAIRES & CONCERTEN OP NEDERLAND 2

ZONDAG 18 NOVEMBER
13.00 UUR

- 'Componeren in Nederland' (deel 1): Mayke Nas
- 'The making of *Up-Close*': documentaire over het werk van Michel van der Aa - van de componeertafel en de repetities tot het concert

- Uit het archief: Bernard Haitink

MAANDAG 19 NOVEMBER 23.55 UUR

Up Close: concertregistratie (Amsterdam Sinfonietta)

WWW.NTR.NL/NTRPODIUM

Mayke Nas

TEO KRIGSMAN

Concertagenda

Alle concerten van de Publieke Omroep vindt u op

WWW.RADIO4.NL/
CONCERTAGENDA

Facebook

EN TWITTER

Volg het laatste nieuws rond de NTR ZaterdagMatinee op onze eigen Facebook-pagina en klik 'vind ik leuk!'

... en op twitter: @ZaterdagMatinee

Uitzending Radio 4 / Webcast

EN TERUGLUISTEREN OF -ZIEN VIA INTERNET

Deze NTR ZaterdagMatinee wordt rechtstreeks uitgezonden op Radio 4. Via de ZaterdagMatinee-website kunt u de opname terugluisteren en terugzien.

WWW.ZATERDAGMATINEE.NL

laarsthematiek is het werk sowieso veel tegelijk. De musicoloog H.C. Robbins Landon heeft gesuggereerd dat Mozart en zijn librettist, beiden vrijmetselaars, met hun opera een lans hebben willen breken voor de in hun tijd sterk bedreigde orde, die door de keizerlijke heersers verantwoordelijk werd gehouden voor zowel de Franse revolutie als de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring van 1776 (waarbij vrijmetselaars inderdaad een grote rol speelden). Voor de figuur van Sarastro zou zelfs de prominente Weense vrijmetselaar Ignaz von Born model hebben gestaan. Een andere vrijmetselaar – aanvankelijk lid van Schikaneders gezelschap, later in het kielzog van Von Born een gezaghebbend mineraloog – zal later claimen het grootste deel van het libretto te hebben geschreven: Karl Ludwig Giesecke, in zijn Weense jaren lid van Mozarts loge *Zur neugekrönten Hoffnung*.

Vrijmetselaarssymboliek

Inderdaad heeft de opera veel weg van een masonisch inwijdingsritueel, een spirituele reiniging van de personages, die onder aanvoering van de priester Sarastro met een reeks van beproevingen mentaal worden voorbereid op een bestaan waarvan schoonheid, wijsheid en standvastigheid de pijlers zullen zijn – begrippen uit vrijmetselaarsrituelen. De ver doorgevoerde getallensymboliek – het getal drie is alomtegenwoordig – manifesteert zich in de driemaal herhaalde drie noten in de adagio-sectie van de ouverture (driemaal ritmisch kloppen is onderdeel van het vrijmetse-

Emanuel Schikaneder

laarsritueel), de toonsoort Es-groot (drie mollen) en de beide drievuldigheden in de vocale bezetting; drie dames, drie knapen. Het eerste tekstboek van de opera bevat een gravure waarop een passer, troffel, zandloper en scherven zijn afgebeeld – vrijmetselaarssymbolen. “Tegen de tijd dat *Die Zauberflöte* was afgelopen”, schrijft Robbins Landon, “besepte onze vrijmetselaar in het Freyhaustheater auf der Wieden dat hij de eerste vrijmetselaarsopera had gezien. Uiteraard was het volledige ritueel niet op de planken te zien, maar er waren voldoende tersluikse aanwijzingen, doortrokken van de getallensymboliek, om er geen twijfel aan te laten bestaan dat het stuk over de vrijmetselarij ging”. Voor de Weense censuur is dat nochtans geen probleem geweest.

Singspiel

Dan Schikaneder. De zanger, acteur, librettist en impresario is een oude bekende van de familie Mozart. Mozart ontmoet hem voor het eerst in Salzburg, waar Schikaneders theatergezelschap in het seizoen 1780/1781 vijf maanden te gast is. Uit die kennismaking komt een duurzame vriendschap met vader en zoon Mozart voort. Mozart schrijft zelfs een (verdwenen) aria voor Mademoiselle Ballo, een van de zangeressen uit Schikaneders troep. Schikaneder wordt in Wenen, waar hij zich na een intermezzo van enkele jaren in 1789 wederom vestigt, een van de schutspatronen van een achttiende-eeuwse Singspieltraditie die, in weerwil van de Duitse naam, tot bloei komt op een voedingsbodem van Engelse, Franse en Italiaanse voorbeelden. Volkse, anti-aristocratische muziektheaterwerken als John Gay's *Beggar's Opera* (1728), Rousseaus *Le devin du village* (1752) – waarop Mozarts *Bastien et Bastienne* een antwoord is – en Pergolesi's intermezzo *La serva padrona* (1733), die in reactie op de aristocratische opera seria in samenhang met het opkomende burgerdom ontstaan, verwerven in Duitsland grote populariteit. Componisten als Johan Adam Hiller (1728-1804), Georg Benda (1722-1795), Johann André (1741-1799) en Christian Gottlob Neefe (1748-1798) worden belangrijke representanten van het Singspielgenre. In Wenen zijn dat Karl Ditters von Dittersdorf (1739-1799), Johann Baptist Schenk (1753-1836), Paul Wranitzky (1756-1808) en Wenzel Müller (1767-1835). Wranitzky's *Oberon*,

Wolfgang Amadeus Mozart
zilverstifttekening Doris Stock, 1789

in 1789 onder auspiciën van Schikaneder in Wenen uitgevoerd en een van de preromantische Zaubersingspiele die de weg naar Mozart zullen effenen, wordt met het sprookje *Lulu, oder die Zauberflöte* van de Duitse auteur Christoph Martin Wieland een van Schikaneders modellen voor *Die Zauberflöte*. Volgt ten slotte Mozart, die in de laatste fase van zijn leven ook het Singspiel naar een hoger niveau zal tillen, zoals hij eerder met de verwante opera buffa heeft gedaan. Net als Mozarts Italiaanse komische opera's is *Die Zauberflöte* een voordien onbestaanbare mengeling van komedie en ernst. Papageno en later zijn aanstaande Papagena zijn typische, comedia dell'arte-achtige Singspielfiguren; de protagonisten Tamino en

Pamina daarentegen figuren van koninklijke bloede, die net als Pamina's moeder, de koningin van de nacht, zo lijken te zijn weggelopen uit de opera seria, waaraan de berucht lastige coloraturen voor de koningin een net niet ironisch eerbetoon lijken te zijn. Overigens komt ook de muziek niet uit de lucht vallen. Vaak is gewezen op de muzikale en thematische overeenkomsten tussen de opera en Mozarts sterk ceremonieel getinte begeleidingsmuziek (1773-1779) bij het symboolgeladen toneelstuk *Thamos, König in Aegypten* van zijn medevrijmetselaar Tobias Philipp von Gebler. Van het Egypte in *Thamos* loopt een rechte lijn naar de cultische symboliek in *Die Zauberflöte*; de verering van Isis en Osiris, de palmen en piramides zijn dito duiden in de zak van een navenant verheven exotisme.

Joop

Schikaneders theater, in 1789 door hem overgenomen van zijn overleden voorganger Johann Friedl, bevindt zich op een binnenplaats van een immens gebouwencomplex met honderden appartementen, een kerk, werkplaatsen, een apotheek, een molen, tuinen respectievelijk een houten paviljoen waar Schikaneders tableau de la troupe met hippie-achtige uitbundigheid het goede leven geniet, en waar Mozart een deel van zijn opera zou hebben geschreven. Als vluchtheuvel voor een artistieke tegencultuur is het Freyhaus een enclave die zijn naam dankt aan het feit dat de bewoners geen belasting betalen. Maar Schikaneder is geen

kleine krabbelaar. Als populistische theaterondernemer kan hij de Joop van den Ende van zijn tijd worden genoemd. Zijn theater heeft een capaciteit van duizend plaatsen en verwerft roem als thuishaven van de zogenaamde machinekomedies, circus-achtige muziektheaterspektakels waarin met spectaculaire decorwisselingen en technische hoogstandjes de sensatiezucht van het publiek uitputtend wordt bevredigd. Tot dit genre behoort ook *Die Zauberflöte*, dat met zijn sprookjesachtige decors en splijtende bergformaties, luchtschepen, dieren, zilveren palmen met gouden bladeren, water- en vuur-effecten binnen de kaders van de huisstijl blijft. Schikaneders casting is een allegaartje – hij zingt zelf een van de priesterrollen, zijn zoon Papageno, Giesecke vertolkt de eerste slaaf – maar de muziek komt niets tekort; zijn theaterorkest is met 35 man relatief groot, groter dan de ensembles van veel reguliere operahuizen. Onderdeel van de standaardbezetting is een trombone-sectie, instrumenten waarvan Mozart evenals in *Idomeneo* en *Don Giovanni* dankbaar gebruik maakt.

Onwaarschijnlijkheden

Met *Così fan tutte* heeft *Die Zauberflöte* gemeen dat de tekst, die zich beweegt op het snijvlak van trivialiteit en geforceerde diepzinnigheid, door de muziek een bijna filosofisch aura krijgt, terwijl Schikaneder evenals *Così*-librettist Lorenzo da Ponte – die als tekstdichter overigens verre zijn meerdere was – onwaarschijnlijkheid op onwaar-

“Ik ben acteur – directeur – en werk voor de kassa: maar niet om het publiek op te lichten, want een intelligent mens laat zich maar één keer beetnemen”. - Emanuel Schikaneder

schijnlijkheid stapelt. Beiden doen een zwaar beroep op de goedgelovigheid van zowel hun personages als toeschouwers. Het is ondenkbaar dat in *Così* de primadonna's Dorabella en Fiordiligi in de besnorde Albanezen van de eerste akte niet hun vermomde aanstaanden Guglielmo en Ferrando herkennen, in de toesnellende arts en notaris van respectievelijk de eerste en tweede akte niet de meid Despina. Het is een gotspe dat Tamino's liefde voor Pamina ontbrandt bij de eerste blik op haar portret, en dat zij die onmiddellijk verrukt beantwoordt als ze hoort dat hij, die ze nog nooit gezien heeft, voor haar is gevallen. Het is onbestaanbaar dat de heldenrol is weggelegd voor een prins die van angst flauwvalt als hij door een slang (weliswaar een reuzenslang) op de hielen wordt gezeten. De moderne toeschouwer kijkt er van op dat de nobele priester Sarastro zich in de opera ontpopt als een vrouwvijandige, racistische despoot die slaven houdt en strenge lijfstraffen uitvaardigt. Zulke helden zijn theoretisch van bordpapier, zetstukken in de handeling. De schrijver Wolfgang Hildesheimer (1916-1991) drijft niet ten onrechte de spot met de 'ganz und gar unreflektierte, ja, törichte Rede' van het werk, uit begrijpelijke

ergernis over het defilé van goedbedoelende interpreten die de grondslag legden voor de heiligverklaring van het werk, gretig onder de aandacht brengend dat 'niemand minder dan Goethe' een tweede deel in de pen had. Godgeklaagd is een ander aspect van de vrijmetselarij dat met potsierlijke hardnekkigheid de opera binnendringt; de vrouwvijandigheid. Anderzijds zijn het wel de drie dames die direct in de eerste akte de held Tamino redden door de slang te doden die hem achtervolgt, een heldendaad die in de geest van *Die Zauberflöte* bepaald niet karakteristiek is voor het geslacht dat door de spreker in de eerste akte wordt neergezet als een gebroed van keuvelende mutsen: 'tut wenig, plaudert viel'. Maar de emancipatoire balans is in deze context lood om oud ijzer. De opera is nooit als traktaat bedoeld geweest. Het is theater met een knipoog, alle openliggende en gecamoufleerde esoterische ambities ten spijt. "Ik schrijf", zou Schikaneder na Mozarts dood optekenen, "om het publiek te amuseren en wil mij niet geleerd voordoen. Ik ben acteur – directeur – en werk voor de kassa: maar niet om het publiek op te lichten, want een intelligent mens laat zich maar één keer beetnemen".

Affiche voor de openingsvoorstelling, 1791

En eenmaal bedot te worden door een *Zauberflöte* lijkt geen schande, al was het maar omdat de muziek met haar verbazingwekkende biodiversiteit altijd het perfecte tonicum tegen morele overgevoeligheid is gebleven. In *Die Zauberflöte* drijft Mozart zijn Kenner und Liebhaber-devies, de wil zowel het grote publiek als muzikale ingewijden te behagen, tot in het extreme. *Ein Mädchen oder Weibchen* en *Das klinget so herrlich* zijn in hun glansrijke eenvoud sublieme revue-nummers waarin het ongetrainde oor nergens vastloopt, maar het contrapunt van de ouverture

en het duet van de geharnaste mannen in de tweede akte – gebaseerd op het lutheraanse koraal *Ach Gott, vom Himmel sieh darein* – zijn de indrukwekkendste en rijpste vruchten van Mozarts polyfone experimenten in de jaren '80, toen hij via baron Van Swieten Bach en Händel leerde kennen, en voor het strijktrio van Van Swieten fuga's uit Bachs *Kunst der Fuge* en *Das wohltemperierte Klavier* bewerkte. Op een kruispunt van vermaak en verdieping, hoge en lage kunst, ontstaat een mélange van meezingers en diepserieuze waagstukken op het scherp van de snede, en daarmee een van de verbluffendste ongerijmdheden in de westerse muziekgeschiedenis.

De première vindt plaats op 30 september 1791, gedirigeerd door Mozart zelf. Het succes streelt hem; "Was mich am meisten freuet ist der stille Beifall", schrijft hij zijn vrouw in oktober. Op 18 november verricht Mozart zijn laatste hand- en spandiensten voor de vrijmet-selaarsloge *Zur neugekrönten Hoffnung*, als hij bij de opening van een nieuwe tempel zijn *Kleine Freimaurer-Kantate* KV623 dirigeert, zijn laatste voltooid werk. Op 20 november wordt hij ziek; nadat hij op vier december 's middags op zijn sterfbed met enkele zangers delen van zijn *Requiem* heeft doorgenomen, sterft hij 's nachts aan wat zijn artsen 'hitziges Frieselfieber' noemen, maar volgens recent onderzoek waarschijnlijk een slopende nierkwaal is geweest.

Bas van Putten

MUS A

tweede concert MusA-serie
52e seizoen • 17 november 2012

Synopsis

Eerste akte

Een rotsachtig landschap, hier en daar bomen. Aan beide zijden bergen, verder een ronde tempel. Tamino komt op in jachtkledij, in doodsnood. (Aria *Zu Hilfe, zu Hilfe!*) Hij valt flauw van angst. Drie gesluierde dames verschijnen en doden het monster. Tamino ontwaakt nadat de dames in de tempel zijn verdwenen, de dode slang aan zijn voeten. 'Wo bin ich? Ist's Phantasie dass ich noch lebe? Oder hat eine höhere Macht mich gerettet?' Dan nadert een man. Tamino verbergt zich achter een boom.

Het is de gevederde vogelvanger Papageno, een kooi vol vogels op zijn rug. Hij zingt zijn opgewekte aria *Der Vogelfänger bin ich ja*. Tamino houdt hem staande, als Papageno de tempel wil binnengaan. In de aansluitende dialoog komen ze iets te weten van elkaar. Tamino meldt dat hij van koninklijken bloede is, een prins; Papageno dat hij in ruil voor 'spijs en drank' vogels levert aan de koningin van de nacht. Spottend beantwoordt Papageno Tamino's vraag of hij de haar kan ontmoeten – dat is onmogelijk. Hij raakt in paniek als Tamino zijn verenkleed van nabij wil bekijken. Hij voelt zich vernederd. Om zijn eer te redden pocht hij dat hij de

Eine große Oper in zwey Aufzügen

von Emmanuel Schikaneder.

Die Musik ist von Herrn

Wolfgang Amade Mozart,

Kapellmeister, und wirklichem

k. k. Kammer-Compositeur.

slang heeft gedood.

Na die leugen verschijnen onmiddellijk de drie dames, die hem een slot op de mond plaatsen, 'damit du künftig nie mehr Fremde belügst'. De dames maken zich als Tamino's redders bekend, en tonen hem op verzoek van de koningin van de Nacht het portret van haar dochter Pamina. Tamino is direct in de ban van het portret. (Aria Tamino: *Dies Bildnis ist bezaubernd schön.*) Hij verlangt nu niets meer dan het meisje.

Van de dames hoort hij dat ze Pamina heet en is ontvoerd door 'een machtige, boze demon'. De koningin belooft hem haar hand, als hij haar weet te redden. Tamino aarzelt geen seconde: 'Komm Mädchen, führt mich. Pamina sei gerettet!' Tot schrik van Tamino klinkt een hevige gedonder; de koningin van de nacht nadert.

De bergen splijten zich, een prachtige zaal wordt zichtbaar. De koningin stelt Tamino gerust maar klaagt haar nood in haar aria *Zum Leiden bin ich auserkoren* en belooft hem Pamina, als hij haar bevrijdt.

De sprakeloze Tamino maakt zich op voor zijn reddingsactie. Maar Papageno kruist zijn pad, het slot op de mond. Kwintet van de drie dames, Tamino, Papageno. De koningin schenkt Papageno genade; het slot gaat van zijn mond. Beide mannen, Papageno is door de dames aangewezen als Tamino's dienaar, ontvangen geschenken die hen op hun reis van nut zullen zijn: Tamino een gouden fluit die menselijke harts-tochten in hun tegendeel kan verkeren, Papageno een klokkenspel met magische krachten. Men neemt afscheid nadat de drie dames beide mannen drie knapen als reisgezellen hebben toegevoegd: 'Sie werden eure Führer sein/ folgt ihrem Rathe ganz allein'.

In een 'prachtige Egyptisch vertrek' roddelen drie slaven over hun plaaggeest Monostatos, 'der alles belauschen-de Mohr', die Pamina heeft laten ontsnappen. Ze verheugen zich op zijn straf. Monostatos verschijnt, en vraagt

om kettingen. Een wanhopige Pamina (*O welche Marter! Welche Pein!*) wordt door slaven binnengevoerd, becommentarieerd door een bittere Monostatos, die vraagt met haar alleen te worden gelaten. Papageno duikt op bij het raam, ontwaart Pamina, treedt binnen en ziet Monostatos – beiden bezorgen elkaar met hun ongewone de schrik van hun leven: 'Das ist der Teufel-sich-er-lich'. Pamina roept in wanhoop haar moeder aan. Papageno herstelt zich van de confrontatie met Monostatos en richt de blik op Pamina, die hij identificeert met het portret dat hij om zijn hals draagt. Hij maakt zich bekend als boodschapper van de koningin van de nacht, en vertelt haar dat een prins haar komt bevrijden. Pamina reageert verheugd en hoopvol: als hij verliefd is, waarop wacht hij dan nog? Papageno wordt vertrouwelijk; ook hij zou graag een vrouw aan zijn zijde hebben. (Duet *Bei Männern, welche Liebe fühlen.*)

De drie knapen verschijnen met Tamino, allen met een zilveren palmtak in de hand. De knapen, plechtig: 'Zum Ziele führt dich diese Bahn/ doch musst du Jüngling männlich siegen/ Drum höre unsere Lehre an: Sei standhaft, duldsam, und verschwiegen!' Nadat Tamino heeft gezworen dat deze wijsheden hem in het hart gegrift zijn, wil hij de tempels binnengaan, maar hij wordt teruggefloten. Als hij bij de twee poorten rechts en links is afgeschrikt door het bevel 'Zurück!', wordt de middelste geopend door een oude priester, die hem vraagt wat hij komt doen: Was

suchst du hier im Heiligthum? Tamino: 'Der Lieb und Tugend Eigenthum!' Wel hoort hij tot zijn opluchting dat Pamina nog in leven is. Dankbaar neemt hij zijn fluit ter hand. Bij de eerste tonen ('Wie stark ist nicht dein Zauberton') verschijnen allerlei dieren op het toneel, die verdwijnen als hij ophoudt. Nogmaals blaast hij op zijn fluit in de hoop dat Pamina hem zal horen; het antwoord komt van binnenuit met Papageno's fluit, die bij Tamino de hoop wekt dat de vogelvanger haar heeft gevonden. Hij raast er vandoor.

Papageno en Pamina (*Schnelle Füße/ rascher Mut*) op de vlucht, op zoek naar Tamino. Ze worden tot hun schrik betrapt door Monostatos en de slaven, ketens in de aanslag. Papageno bespeelt zijn klokkenspel. Monostatos en slavengevolg beginnen als betoverd te dansen en te zingen; in een roes marcheren ze af (*Das klinget so herrlich, das klinget so schön*), tot hilariteit van de achterblijvers.

Inzet van een mars met trompetten en pauken. Van ver klinkt een lofzang op Sarastro. Pamina en Papageno zijn radeloos; vluchten kan niet meer. Sarastro verschijnt met gevolg (Koor: 'Es lebe Sarastro! Sarastro soll leben!') op een door zes leeuwen getrokken zegekar. Pamina knielt voor Sarastro; ze is gevlucht, maar legt de schuld bij Monostatos, die haar als vrouw belaagde. Sarastro bezweert plechtig dat hij geen wraak zal nemen, maar haar niet wil laten gaan; een vrouw heeft mannelijk toezicht nodig, zonder is ze verloren.

Geroerd staan Pamina en Tamino voor het eerst oog in oog. Monostatos ligt Sarastro voor hoe hij voorkwam dat Tamino Pamina hielp ontsnappen. Sarastro zendt hem heen met de belofte van een forse lijfstraf en beveelt dat Pamina en Tamino in zijn tempel een initiatieritueel zullen ondergaan. Zijn gevolg begroet dit plan met jubelende instemming. (Slotkoor: 'Wenn Tugend und Gerechtigkeit/ den großen Pfad mit Ruhm bestreut/ dann ist die Erde ein Himmelreich/ und Sterbliche den Göttern gleich'.)

Tweede akte

Een palmenbos; alle bomen zijn zilver, de bladeren van goud. Sarastro en priesters komen op, palmtakken in de hand. Een blazersmars begeleidt hun optocht. Sarastro laat plechtig weten dat de koningszoon Tamino zal worden ingewijd. Hij onderstreept zijn menselijke deugden; hij is meer dan een prins, hij is een mens. Tamino en Papageno worden in de duisternis achtergelaten. Beide mannen weten niet waar ze zich bevinden. Papageno is bang voor de donder, Tamino vermaant hem: 'Sei ein Mann'. Een spreker vraagt wat hen bewoog te komen. 'Vriendschap en liefde' antwoordt Tamino, die bevestigt dat hij bereid is die idealen met zijn leven te bekopen. Papageno bedankt voor de eer, tot hem als beloning voor zijn moed een vrouw in het vooruitzicht wordt gesteld. Beide mannen beloven dat ze hun beproevingen zwijgend zullen ondergaan. (Duet beide priesters: *Bewahret euch für Weibertücken!*)

De drie dames komen beide mannen smeken op hun schreden terug te keren, en waarschuwen hen voor de kwade bedoelingen van Sarastro. Papageno schendt terstond zijn zwijgplicht. Tamino geeft geen krimp. De nabijheid van de koningin van de nacht, die volgens de dames de tempel is binnengedrongen, laat hem nu koud: 'Sie ist ein Weib, hat Weibersinn'. De priesters grijpen in, de drie dames worden met donderend geweld van de baan geveegd. Een drievoudig akkoord – al in de ouverture present – weerklinkt. De eerste stap is gezet. De spreker prijst Tamino dat hij de eerste proef heeft doorstaan. Papageno vraagt zich wanhopig af waarom hij zoveel ellende moet doorstaan voor een vrouw. Beide mannen worden met zakken over hun hoofd afgevoerd.

In een maanbeschenen tuin slaapt Pamina op een bed van bloemen. Monostatos kijkt ziek van begeerte naar de vrouw die hem niet vergund is. Hij voelt zich gediscrimineerd. De koningin verschijnt. De koningin verhaalt knarsend hoe haar overleden echtgenoot zijn macht aan Sarastro's kaste overdroeg. Ze zint op wraak. Ze geeft haar dochter het mes waarmee Pamina Sarastro moet doden. Die sputtert tevergeefs tegen. De koningin persi-steert. (Aria *Die hölle Rache kocht in meinem Herzen*.) Pamina, dolk in de hand, zweert bij de goden dat ze niet kan doden. Monostatos, die alles heeft gezien, ruikt een kans. Hij belooft Pamina dat hij niet zal doorvertellen

wat hij heeft gezien, mits zij voor hem kiest. Zij weigert. Sarastro verschijnt, die al van alles op de hoogte is, ook van Monostatos' chantagepoging. Pamina smeekt Sarastro haar moeder te sparen. Hij verzekert haar dat wraak niet aan de orde is. (Aria *In diesen heil'gen Hallen/ kennt man die Rache nicht*.)

Een oude lelijke vrouw bezoekt met een karaf water Papageno. Ze beweert dat ze achttien is, en haar liefde zich Papageno noemt. Net als ze op het punt staat haar naam te noemen klinkt een donderslag, waarna het oudje de benen neemt. Papageno is verbijsterd: 'Nun sprech ich kein Wort mehr'.

De drie knapen landen met een luchtschip. Ze brengen beide mannen namens Sarastro eten, toverfluit en klok-kenspel. (Terzet drie knapen: *Seid uns zum zweitenmal willkommen*.) Papageno prijst luidkeels drank en spijs. Dan verschijnt Pamina, blij Tamino aan te treffen. Die zwijgt, en ze begrijpt het niet. (Aria: *Ach ich fühl's/ es ist verschwunden/ ewig hin der Liebe Glück*.)

Terwijl Papageno kok en sommelier prijst, klinken trombones. Tamino wil gaan, maar Papageno wil tot elke prijs zijn maal voortzetten, al zou Sarastro zijn leeuwen op hem afsturen. Hij heeft het nog niet gezegd of de leeuwen verschijnen, de vogelvanger de stuipen op het lijf jagend. Papageno sluit zich schielijk bij Tamino aan.

Het koor blikte vooruit op de geslaagde initiatie van Tamino: *O Isis und Osiris*,

welche Wonne! Sarastro prijst Tamino's mannelijke volharding. Pamina wordt binnengeleid. Sarastro zegt haar dat ze afscheid van elkaar moeten nemen. (Terzet Sarastro/ Pamina/ Tamino *Soll ich dich, Theurer! nicht mehr sehen?*)

Papageno wordt intussen streng toegesproken door de spreker. Hij vindt dat hij het niet verdient gered te worden. Papageno laat weten dat zijn enige wensen een glas wijn en een vrouw zijn. (Aria *Ein Mädchen oder Weibchen*.) Het oude vrouwtje keert terug. Ze vraagt Papageno hem eeuwig trouw te blijven. Hij weigert, tot ze hem duidelijk maakt dat hij dan voor eeuwig ingekerkerd zal blijven op water en brood. Hij geeft zijn jawoord en het oudje verandert in Papagena, zijn vrouwelijke evenbeeld. De spreker voert haar af voor hij haar kan omhelzen.

De drie knapen bezingen een tijd van paradijselijke vrede, maar hebben zorgen over de vertwijfelde Pamina, die met de dolk van haar moeder inderdaad op het punt staat de hand aan zichzelf te slaan. ('Lieber durch dies Eisen sterben/ Als durch Liebesgram verderben'.) De knapen weerhouden haar met de verzekering dat Tamino van haar houdt, en beloven haar naar hem toe te brengen.

Twee grote bergen. In de ene een waterval, in de andere een vuur. Twee geharnaste mannen voeren Tamino binnen. Ze lezen hem de woorden voor die op een piramide geschreven staan.

(Het duet van de geharnaste mannen: *Der, welcher wandert diese Strasse voll Beschwerden/ wird rein durch Feuer, Wasser, Luft und Erden*.) Tamino en Pamina ontmoeten elkaar en betreden de tempel, waar ze de gevaren van water en vuur overwinnen. (Koor: *Triumph, Triumph du edles Paar!*)

Papageno heeft zijn taak nog niet volbracht, tot zijn verdriet. Hij roept zijn Papagena aan, van wie geen spoor. Hij wil zich verhangen. De drie knapen redden hem: door op zijn klokje te spelen kan hij Papagena tot zich roepen. Ze komt. (Opgelucht stotterduet Papageno – Papagena. *Pa-pa-pa-pa-pa-pa-papagena!*)

Monostatos, de koningin van de nacht en de drie dames dringen de tempel binnen om wraak te nemen op Sarastro. Ze worden weggevaagd. Het toneel wordt licht; daar staan Sarastro en Priesters met Tamino en Pamina, beiden in priesterlijke kleding. (Sarastro: 'Die Strahlen der Sonne vertreiben die Nacht, Zernichten der Heuchler erschlichene Macht'.) Het slotkoor eert de ingewijden en de moraal van de opera: 'Heil sei euch Geweihten! Ihr drängt durch die Nacht, dank sei dir, Osiris und Isis, gebracht! Es siegte die Stärke, und krönet zum Lohn / die Schönheit und Weisheit mit ewiger Kron.'

Bas van Putten

Uitvoerenden

René Jacobs

René Jacobs, jong begonnen als koorzanger in zijn geboortestad Gent, studeerde muziek en klassieke filologie. De ontmoeting met Alfred Deller, Gustav Leonhardt en de gebroeders Kuijken bepaalden zijn oriëntatie op de barokmuziek en zijn specialisatie als countertenor. Sinds de oprichting in 1977 van Concerto Vocale werkte hij samen met musici als William Christie, Judith Nelson, Konrad Junghänel, Wieland Kuijken en Roel Dierckx. In

1983 maakte hij tijdens het Festival van Innsbruck zijn operadebuut als dirigent met *Oronota* van Cesti. Opera's van Monteverdi tot Gluck en Rossini zouden volgen, en veelal weinig bekende titels als *Orpheus* en *Der geduldige Socrates* van Telemann, *Cleopatra e Cesare* van Graun, *L'Opera seria* van Gassmann, *Eliogabalo* van Cavalli of *Croesus* van Reinhard Keiser. René Jacobs heeft meer dan 250 opnamen op zijn naam staan, waarvan vele werden bekroond met Grand Prix du disque, Deutsche Schallplattenpreis, Edison, Midem Classical Award, BBC en Gramophone Award en Prix Celicia (België en Italië). De Universiteit van Gent benoemde hem tot Doctor honoris causa. Na zijn registraties van *Die Zauberflöte* van Mozart en *Agrippina* van Händel vervolgt Jacobs zijn Mozartcyclus met *La finta giardiniera*. Opnamen, gewijd aan het werk van Pergolesi (*Septem verba de Cristo à Cruce*) en Bach (*Matthäus-Passion*) zijn in de maak. René Jacobs voerde van 1997 tot 2009 de artistieke leiding over het Festival van Innsbruck en werkte nauw samen met de Staatsoper Unter den Linden in Berlijn (waar hij vanaf 1992 vaste gastdirigent is) en het Theater an der Wien (sinds 2007).

René Jacobs

MARCO BORGREVE

Miah Persson

De Zweedse sopraan Miah Persson werkte samen met dirigenten als Bernard Haitink, Sir Colin Davis, Vladimir Ashkenazy, Daniel Barenboim, Ivor Bolton, Antonio Pappano, Esa-Pekka Salonen, Iván Fischer, Sir John Eliot Gardiner, Nikolaus Harnoncourt, Philippe Herreweghe, René Jacobs, Sir Charles Mackerras, Mariss Jansons, Vladimir Jurowski, Daniel Harding, Marc Minkowski en Yannick Nézet-Séguin. Haar debuut bij de Metropolitan Opera maakte zij in 2009 als Sophie in *Der Rosenkavalier* en werd later in dat seizoen gevolgd door de rol van Gretel in *Hänsel und Gretel*. Zij zong Anne Trulove in *The Rake's Progress* bij de Glyndebourne Festival Opera in 2010, keerde eind 2010 terug naar de MET als Fiordiligi in *Così fan tutte* en vertolkte bij Glyndebourne Festival Opera de rollen van Donna Elvira in *Don Giovanni* en Governess in *The Turn of the Screw*. Afgelopen seizoen was zij onder meer te horen als Fiordiligi in de Bayerische Staatsoper, de Hamburgische Staatsoper en de Wiener Staatsoper, en als Adina in *L'elisir d'amore* (Festspielhaus Baden-Baden). Dit seizoen zingt zij Sophie (*Der Rosenkavalier*) en Susanna (*Le nozze di Figaro*) in de Wiener Staatsoper, Donna Elvira in het Théâtre des Champs-Élysées en het Liceu in Barcelona, en Fiordiligi in het Nieuwe Nationale Theater in Tokyo. Eerder zong zij Mahlers *Tweede symfonie* met Gustavo Dudamel in Salzburg en tijdens de BBC Proms. Haar concertdebuut, bij de Salzburger Festspiele van 2003 met de

Wiener Philharmoniker onder Pierre Boulez, en haar operadebuut, bij hetzelfde festival, als Sophie (onder Semyon Bychkov) vormden het begin van haar internationale carrière.

Topi Lehtipuu

De tenor Topi Lehtipuu, geboren in Australië uit Finse ouders, studeerde aan de Sibelius Academie en debuteerde in het Théâtre des Champs-Élysées en bij het Operafestival van Savonlinna, alvorens zich in Parijs te vestigen. Hij is van 2010 tot 2013 artistiek leider van het Muziekfestival van Turku en vestigde zijn internationale reputatie als interpreter van zowel eigentijdse als oude muziek, de grote Mozart-rollen inclusief. Hij treedt dikwijls op met dirigenten als Ivor Bolton, Emanuelle Haïm, René Jacobs, Vladimir Jurowski, Paul McCreech, Riccardo Muti, Christophe Rousset, Sir Simon Rattle, Esa-Pekka Salonen en Jean-Christophe Spinosi. Hij stond inmiddels in de grote theaters van Berlijn, Brussel,

ARTISTBILDER

LEONEN LITFARI

Miah Persson
Topi Lehtipuu

Marcos Fink
Burçu Uyar

Magnificat BWV 243 (2005), Beethoven
Mis in C (2007)

Marcos Fink

De Sloveens-Argentijnse bas-bariton Marcos Fink werd geboren in Buenos Aires. Hij trad op in de grote theaters van Europa, Japan en Zuid-Amerika,

met dirigenten als Michel Corboz, Hans Graf, Leopold Hager, Alain Lombard, Semyon Bychkov, Uwe Mund, Milan Horvat, Pinchas Steinberg en René Jacobs. Recentelijk vertolkte hij rollen als Sarastro in *Die Zauberflöte* (Aix-en-Provence), Viceroy in Offenbachs *La Périchole* (Bordeaux), Socrates in Teleman's *Der geduldige Socrates*, als Claudio in Händels *Agrippina* en Polifemo in *Aci, Galatea e Polifemo*, Mondo in Cavalieri's *Rappresentazione d'anima e di corpo* (Staatsoper Berlin), Sancio Pansa in Francesco Conti's *Don Chisciotte* en Jupiter in Rameau's *Platée* (De Nederlandse Opera). Zijn discografie omvat opnamen als Jésus in Martins *Golgotha*, Leporello (*Don Giovanni*), Don Alfonso (*Così fan tutte*) en, onder René Jacobs, Sarastro (*Die Zauberflöte*) en Claudio (*Agrippina*), alsmede Schubertliederen, Sloveense liederen en 'Canciones argentinas' met pianiste Carmen Piazzini en zijn zus, de mezzosopraan Bernarda Fink.

Burçu Uyar

De Turkse sopraan Burçu Uyar studeerde aan het conservatorium van Ankara, na een studie piano en gitaar aan het conservatorium van Izmir. Zij maakte in 2001 haar podiumdebuut als Olympia in *Hoffmanns Erzählungen* van Offenbach. In 2004 en 2005 vervolgde zij haar studie aan het Centre National d'Artistes Lyriques in Marseille en trad op in de operahuizen van Marseille, Avignon en Montpellier. In 2006 zong zij de rol van Königin der Nacht in Nantes en Angers, en de jaren daarna in

andere theaters. Zij werd gevraagd voor de sopraanpartij in Orffs *Carmina Burana* in de Deutsche Oper in Berlijn en La Scala in Milaan, en voor de rol van Violetta in *La traviata*. Het seizoen 2009-2010 begon met de titelrol in *Manon* van Massenet (Nantes en Angers) en Gilda in *Rigoletto* (Deutsche Oper). Daarna kreeg zij in de Deutsche Oper de rollen van Lucia in *Lucia di Lammermoor*, Ein Waldvogel in *Siegfried* en Fiakermilli in *Arabella*. In het Mozarteum in Salzburg zong zij in 2011 Königin der Nacht onder leiding van René Jacobs, een rol die zij dit jaar herhaalde in Wenen. Zij vertolkte recentelijk bovendien de rollen van Donna Anna in *Don Giovanni* (Marseille) en Constance in *Dialogue des Carmélites*.

Daniel Schmutzhard

De Oostenrijkse bariton Daniel Schmutzhard begon dit seizoen als Marcello in *La bohème* in de Opera van Frankfurt, waar hij sinds afgelopen seizoen deel uitmaakt van de vaste zangersgroep. Vorige maand zong hij Sharpless in *Madama Butterfly* in de Staatsoper Unter den Linden. Debuten aan de Bayerische Staatsoper, de Opéra National de Paris en bij de Wiener Philharmoniker staan in de agenda. Hoogtepunten in de voorbije seizoenen waren concerten met de Akademie für Alte Musik Berlin in Berlijn, Amsterdam en Rotterdam, de wereldpremière van *Metanoia* van Jens Joneleit en Händels *Agrippina* in de Staatsoper unter den Linden, een concertante uitvoering van *Die Zauberflöte* met René Jacobs tijdens

de Mozartwoche in Salzburg, en optredens in de Wiener Staatsoper, het Theater an der Wien, de Salzburger Festspiele, bij de Glyndebourne Touring Opera (als Papageno) en Aix-en-Provence (opnieuw Papageno). Tussen 2005 en 2011 was Daniel Schmutzhard aangesloten bij de Volksoper in Wenen.

Sunhae Im

Sinds haar Europese debuut in 2000 was de Zuid-Koreaanse sopraan Sunhae Im te gast bij onder andere de Berliner Staatsoper Unter den Linden, Oper Frankfurt, de Deutsche Oper Berlin en de Opéra National de Paris. Recentelijk zong zij Dorinda in Händels *Orlando* (met René Jacobs, Muntchowburg Brussel), Schuberts *Mis in Es* (met Manfred Honeck) en muziek van Bach, Händel, Purcell en Telemann met de Akademie für Alte Musik Berlin (Musikfestspiele Potsdam-Sancoussi). Zij zong tijdens het Edinburgh Festival en het Haydnfestival

Daniel Schmutzhard
Sunhae Im

GINARIS JANATIS

SUSSE AHLEBURG

Inga Kalna
Anna Grevelius

Eerder in de Matinee: Bach Hohe Messe (2004)

Inga Kalna

De sopraan Inga Kalna studeerde in haar geboortestad Riga en aan de Royal Academy of Music in Londen. Tussen 1999 en 2007 was zij verbonden aan de

Hamburgische Staatsoper. Gastoptredens brachten haar bij De Nederlandse Opera (o.a. *La traviata* en Händels *Samson*), de Vlaamse Opera, de Salzburger Festspiele (2006 en 2008), het Théâtre du Capitole in Toulouse en het Bolsjoj Teatr in Moskou. Met René Jacobs werkte zij samen in opera's van onder anderen Händel (*Armida* in *Rinaldo*), Conti (*Don Chisciotte* in *Sierra Morena*) en Telemann (*Der geduldige Socrates*). Nieuwe rollen in haar repertoire zijn die van Giunone in *La Calisto* van Cavalli (Muntschouwburg Brussel), Donna Anna in *Don Giovanni* (Riga en Hamburg), Desdemona in *Otello* (Riga) en Elettra in *Idomeneo* (Moskou), de titelrol in *Maria Stuarda* (Innsbruck en Moskou) en *Piacere* in Händels *Il trionfo* (Staatsoper Berlin). Met de titelrol in *Alcina* debuteerde zij in 2007 aan de Opéra National de Paris en La Scala in Milaan.

Eerder in de Matinee: Vivaldi Orlando (2008)

Anna Grevelius

De Zweedse mezzosopraan Anna Grevelius studeerde aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen, de Benjamin Britten International Opera School aan het Royal College of Music en de National Opera Studio. Masterclasses volgde zij bij onder anderen Anne-Sofie von Otter, Sarah Connolly, Ann Murray en Sir Thomas Allen. Zij zong rollen als Nerone in *l'incoronazione di Poppea*, Fjodor in *Boris Godoenov*, Rosina in *Il barbiere di Siviglia* en Varvara in *Kat'a Kabanová* bij de English Natio-

nal Opera. Ze werkte mee aan *Die Zauberflöte* die René Jacobs in 2009 in Aix-en-Provence dirigeerde, en zong bij De Nederlandse Opera onder Jacobs ook Juno in *Platée* van Rameau. In de concertzaal was zij te horen met Bernard Haitink (Bruckners *Te Deum*) en Leon Botstein (*Elijah*) en het English Chamber Orchestra, en zij gaf liedrecitals in King's Palace en Wigmore Hall (Londen); op cd verschenen liederen van Mendelssohn en Wolf.

Isabelle Druet

De carrière van mezzosopraan Isabelle Druet begon op een ongebruikelijke manier. De Française begon met het zingen van diverse genres in de traditionele en moderne muziek, is bovendien opgeleid tot acteur en was een van de oprichters van het gezelschap La Carotte in Besançon, waarmee zij vele shows gaf met een combinatie van theater, circus en muziek. In 2007 studeerde zij summa cum laude af aan het Conservatorium van Parijs. Zij won in 2008 de tweede prijs in de Koningin Elisabethwedstrijd. Dit seizoen treedt Isabelle Druet onder meer op als Carmen in Düsseldorf, Théone en Astrée in Lully's *Phaëton* (Lausanne en Salle Pleyel in Parijs), Concepción in *L'Heure espagnole* (Lyon en Parijs) en Orphée in Glucks *Orphée et Euridice* (Limoges en Besançon). Zij werkt samen met ensembles als Les Arts Florissants, Le Poème Harmonique, Le Concert Spirituel en Pygmalion, met orkesten als het Nationaal Orkest van België, het Orchestre de l'Opéra Royal de Wallonie

en het Orkest van de Vlaamse Opera en geeft (soms gedramatiseerde) recitals.

Kurt Azesberger

De tenor Kurt Azesberger begon zijn zangersloopbaan als alt bij de St. Florianer Sängerknaben. Hij zong de rol van evangelist in Bach-passies bij de Salzburger Festspiele, in het Concertgebouw en de Royal Festival Hall in Londen onder dirigenten als Franz Welser-Möst, Riccardo Chailly, Michael Gielen, Kurt Masur en Nikolaus Harnoncourt. Onder leiding van Claudio Abbado, Vladimir Fedosejev en Mariss Jansons zong hij Schönbergs *Gurrelieder*, en hij gaf recitals met twintigste-eeuwse muziek (Hans Zenders *Winterreise*, Britten, Weill), en Schubert. Zijn operarepertoire omvat rollen als Tito in *La clemenza di Tito* (Volksoper Wien), Ägisth in *Elektra* (Staatsoper Berlin, Daniel Barenboim), Hauptmann in *Wozzeck*, Froh en Mime in *Das Rheingold* (respectievelijk in Catania en bij de Salzburger Osterfest-

NÉNO FERRER STEFANOVICH

FISCHERFENNER

Isabelle Druet
Kurt Azesberger

MARCO BORGGREVE

Thomas E. Bauer
Joachim Buhrmann

spiele én in Teatro La Fenice) en Walter von der Vogelweide in *Tannhäuser*. Op cd verschenen onder meer Schmidts *Das Buch mit sieben Siegeln* (dirigent: Horst Stein), Bach-cantates en Keisers *Croesus* (beide met René Jacobs), Schuberts *Lazarus* (Helmuth Rilling), Schönbergs *Jakobsleiter* (Eliahu Inbal), de *Missae breves* van Mozart (Nikolaus Harnoncourt) en diens *Krönungsmesse* (Leopold Hager).

Thomas E. Bauer

De bariton Thomas E. Bauer maakte in 2006 zijn debuut bij de Salzburger Festspiele in Salvatore Sciarrino's *Quaderno di strada*. Hij zong talloze wereldpremières en

werd onderscheiden met de Schneider-Schott-Musikpreis voor zijn werk op het terrein van de eigentijdse muziek. Maar hij geeft ook recitals met fortepianist Jos van Immerseel (dit seizoen in Brühl, Regensburg, Dijon, Vézelay, Gent en Basel) en met pianist Roger Vignoles, en Styriarte Graz nodigde hem uit voor

een Schumann-recital. Hij trad op met dirigenten als Bernard Haitink, Iván Fischer, Markus Stenz, Masaaki Suzuki, Adam Fischer, Thomas Hengelbrock, Sir Roger Norrington, Paul Goodwin, Jan Willem de Vriend, Philippe Herreweghe en Riccardo Chailly, en met René Jacobs in de Mozartwoche Salzburg in 2011. In 2013 is hij onder meer te horen in Offenbachs *Barbe-bleue* (Nikolaus Harnoncourt). Klaus Voswinckels documentaire *Winterreise – Schubert in Siberia* vertelt het verhaal van Thomas E. Bauers concerttournee met de Trans-Siberische Spoorlijn. Eerder in de Matinee: Bach *Wer weiss, wie nahe mir mein Ende?* BWV 27 & Christus, der ist mein Leben, BWV 95 (2006)

Joachim Buhrmann

De tenor Joachim Buhrmann studeerde kerkmuziek en zang en volgde masterclasses bij Cornelius Reid, Ruth Ziesak en Rudolf Piernay. Al tijdens zijn studie zong hij in Frankfurt een zelf gecomponeerde partij in een encensering van Goethes *Faust*. Buhrmann zong in verschillende Duitse omroepkoren en maakt zich sterk voor de eigentijdse muziek. Zo was hij als solist te horen bij de Bamberger Symphoniker onder leiding van Jonathan Nott (Edinburgh Festival) en bij Klangforum Wien onder Hans Zender (een componistenportret van Helmut Lachenmann) en debuteerde hij bij de Staatsoper Unter den Linden in Berlijn in Schönbergs *Moses und Aaron* onder Daniel Barenboim. Sinds hij een vaste aanstelling heeft in het RIAS Kammerchor treedt hij op met

dirigenten als René Jacobs (*Idomeneo*, *Die Zauberflöte*), Michael Gielen, James Levine, Richard Hickox en Lorin Maazel.

Akademie für Alte Musik Berlin

De Akademie für Alte Musik Berlin, kortweg Akamus, werd in 1982 opgericht. Het treedt op in de belangrijke concertzalen en theaters in Europa en maakte tournees door Azië en Noord- en Zuid-Amerika. Sinds de opening van het Konzerthaus in Berlijn heeft het ensemble een eigen concertserie in de Duitse hoofdstad, en sinds 1994 is het een vaste gast bij de Berlijnse Staatsoper Unter den Linden en het Innsbruck Festival of Early Music. Vanaf dit seizoen heeft Akamus bovendien een eigen concertserie in het Prinzregententheater in München. Elk jaar geeft het ensemble zo'n honderd concerten, van kleine kamermuziekproducties tot grote symfonische werken. De artistieke leiding is in handen van de concertmeesters Midori Seiler, Stephan Mai, Bernhard Forck en Georg Kallweit. Veel grote opera- en oratoriumproducties maakte Akamus met René Jacobs, en verder werkten de musici samen met de dirigenten Marcus Creed, Daniel Reuss, Peter Dijkstra en Hans-Christoph Rademann (die op dit moment het RIAS Kammerchor leidt) en solisten als Andreas Scholl, Sandrine Piau en Bejun Mehta. Met het moderne-dansgezelschap *Sasha Waltz & Guests* trad Akamus op in Purcells *Dido and Aeneas* en *Medea* van Pascal Dusapin. Met het 'geënsce-neerde concert' *4 Elements – 4 Seasons* liet het ensemble zich van zijn innova-

tieve kant zien. Inmiddels zijn van de Akademie für Alte Musik Berlin ruim een miljoen opnamen verkocht, en veel daarvan werden bekroond met de belangrijke platenprijzen.

Eerder in de Matinee: Händel *Belshazzar* (2003)

RIAS Kammerchor

Het RIAS Kammerchor is een van de pioniers van de historische uitvoeringspraktijk. Sinds zijn oprichting richt het koor zich echter ook op de nieuwe en eigentijdse muziek (het heeft talloze premières op zijn naam staan), en zingt het werken uit het klassieke en romantische repertoire. Al in de opnamen van het – niet voltooide – Bach-cantate project van Karl Ristenpart liet het koor horen dat het een ander richting zocht in de Bachinterpretatie, weg van de oude, monumentale stijl. Uwe Gronostay, die in 1972 de leiding overnam, introduceerde, net als Eric Ericson elders in Europa, de historische manier van uitvoeren. Deze aanpak werd verder ontwikkeld door Marcus Creed, die een nauwe samenwerking met gespecialiseerde orkesten als Concerto Köln, het Freiburger Barockorchester, de Akademie für Alte Musik Berlin en het Orchestre des Champs-Élysées bewerkstelligde.

Het RIAS Kammerchor werd opgericht door RIAS (Radio in the American Sector) in Berlijn op 15 oktober 1948. De eerste 25 jaar maakte het onder Karl Ristenpart, Herbert Froitzheim en Günther Arndt uitsluitend opnamen voor het radiostation. Uwe Gronostay

(1972-1986) organiseerde, in verband met de steeds grotere verspreiding van de langspeelplaat, een eigen concertserie. Hij werd in 2007 gekozen tot eredigant. Zijn opvolger Marcus Creed (1987-2001) richtte zich op het snijvlak van oude en nieuwe muziek. Daniel Reuss (2003-2006) verlegde de focus meer naar de klassieke moderneren. Sinds 2007 is Hans-Christoph Rademann de chef-dirigent. In december 2010 wees het tijdschrift *Gramophone* het RIAS Kammerchor aan als een van de beste tien koren van de wereld. Op dit moment maakt het RIAS Kammerchor deel uit van de Rundfunk Orchester und Chöre GmbH (roc berlin), met Deutschlandradio, de Federale Republiek Duitsland, de staat Berlijn en Rundfunk Berlin-Brandenburg als aandeelhouders.

Eerder in de Matinee: Schumann Szenen aus Goethes Faust (1998)

St. Florianer Sängerknaben

Met het jaar 1071 als oprichtingsjaar behoren de St. Florianer Sängerknaben tot de oudste en meest traditierijke jongenskoren in de wereld. Anton Bruckner, die in de Stiftskirche onder 'zijn' orgel begraven ligt, behoorde ooit tot zijn leden. De uitvoering van kerkmuziek behoort zoals altijd tot de kerntaken van het koor, maar als muzikale ambassadeurs van Oberöster-

reich treedt het ook op in de hele wereld. De laatste tien jaar bereisde het koor alle werelddelen en trad op bij festivals als de Salzburger Festspiele, de Wiener Festwochen en het Festival d'Aix-en-Provence. Het werkte samen met orkesten als de Wiener Philharmoniker en het Cleveland Orchestra. Franz Welser-Möst, Generalmusikdirektor van de Wiener Staatsoper, is erepresident van de Vereniging 'Freunde der St. Florianer Sängerknaben'. Solisten uit het koor zingen dikwijls voor jongens geschreven partijen als de drei Knaben in *Die Zauberflöte*, Yniold in *Pelléas und Mélisande*, Miles in *Turn of the Screw*, junge Hirten in *Tannhäuser* of Oberto in *Alcina*. Naast de 'grote' opera brengen de Sängerknaben ook operauitvoeringen met een volledige jongens-cast (met pianobegeleiding). Die omvangrijke discografie van het koor omvat niet alleen traditionele Oostenrijkse muziek, volks- en kerstliederen, maar ook opnamen van oude muziek met gespecialiseerde ensembles op historische instrumenten. Artistiek leider is sinds 1983 Frans Farnberger, die na zijn studie in Wenen gedurende acht jaar Kapellmeister van de Wiener Sängerknaben was, en die ook doceert aan de Anton Bruckner Universität.

Eerder in de Matinee: Rihm Jakob Lenz (2012)

Akademie für Alte Musik Berlin

EERSTE VIOOL

Bernhard Forck
Gudrun Engelhardt
Kerstin Erben
Uta Peters
Katharina Grossmann
Gabriele Steinfeld
Julita Forck

TWEEDE VIOOL

Dörte Wetzel
Thomas Graewe
Daniel Deuter
Santiago Medina
Tokio Takeuchi
Stephan Mai

ALTVIOOL

Sabine Fehlandt
Annette Geiger
Anja-Regine Graewel
Clemens-Maria Nuszbaumer
Stephan Sieben

CELLO

Jan Freiheit
Antje Geusen
Barbara Kernig
Kathrin Sutor

CONTRABAS

Michael Neuhaus
Mirjam Wittulski
Michelle Wenderlich

FLUIT

Georges Barthel
Andrea Theinert

HOBO

Xenia Löffler
Luise Haugk

KLARINET

Antonio Salar-Verdú
Philippe Castejon

FAGOT

Christian Beuse
Eckhard Lenzing

HOORN

Erwin Wieringa
Miroslav Rovenský

TROMPET

Ute Hartwich
Uli Weymar

TROMBONE

Simen van Mechelen
Detlef Reimers
Uwe Haase

PAUKEN

Heiner Herzog

PIANOFORTE

Christian Koch

SLAGWERK

Marie-Ange Petit

RIAS Kammerchor

SOPRAAN

Iris-Anna Deckert
Claudia Ehmann
Katharina Hohlfeld
Mi-Young Kim
Sabine Nürnberger
Andrea Oberparleiter
Stephanie Petittlaurent
Christina Roterberg

ALT

Simone Alex-Kummer
Andrea Effmert
Waltraud Heinrich
Sibylle Juling
Christiane Lülff
Karin Neubauer
Diana Rehbock
Marie-Luise Wilke

TENOR

Volker Arndt
Joachim Buhrmann
Wolfgang Ebling
Jörg Genslein
Christian Mücke
Volker Nietzsche
Kai Roterberg
Masashi Tsuji

BAS

Janusz Gregorowicz
Roland Hartmann
Werner Matusch
Paul Mayr
Andrew Redmond
Johannes Schendel
Jason Steigerwalt
Klaus Thiem

zaterdag 24 november, 13.30 ! -15.15 uur
Concertgebouw Amsterdam
serie O

Hartmann de visionair

Radio Filharmonisch Orkest
Groot Omroepkoor
Markus Stenz *dirigent*
James Wood *koordirigent*

Juliane Banse *sopraan*
Will Hartmann *tenor*
Peter Marsh *tenor*
Ashley Holland *bariton*
Kristof Klorek *bas*
Michael Eder *bas*

Hartmann *Simplicius Simplicissimus*
(Nederlandse première)

De Dertigjarige Oorlog (1618-1648) leverde Duitsland een ongekend trauma op. Tweederde van de bevolking vond de dood, en het land werd groten-deels vernield. In de jaren '30 van de vorige eeuw herinnerde Karl Amadeus Hartmann zich nog goed de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog en voorvoelde dat zo'n desastreus conflict weer aanstaande was. Op basis van de bekende zeventiende-eeuwse roman van Johann von Grimmelshausen schetste hij in zijn opera *Simplicius Simplicissimus* een beeld van een maatschappij in oorlog, waarmee hij visionair op de Tweede Wereldoorlog vooruitblikte. Zijn hoofdfiguur is de 'simpele' en

Marcus Stenz

naïeve jongen Simplicius, die volledig onervaren aan de mechanismen van de oorlog is overgeleverd. Hartmanns muziek wisselt af tussen fel expressivisme, parafrasen van Bach-koralen en intrigerende spreekteksten. Het stuk kon pas na de oorlog worden uitgevoerd en beleeft nu zijn Nederlandse première. (WB)

HET
UNIVERSUM
VAN
**HART
MANN**

zaterdag 1 december, 14.15 uur
Concertgebouw Amsterdam
serie B

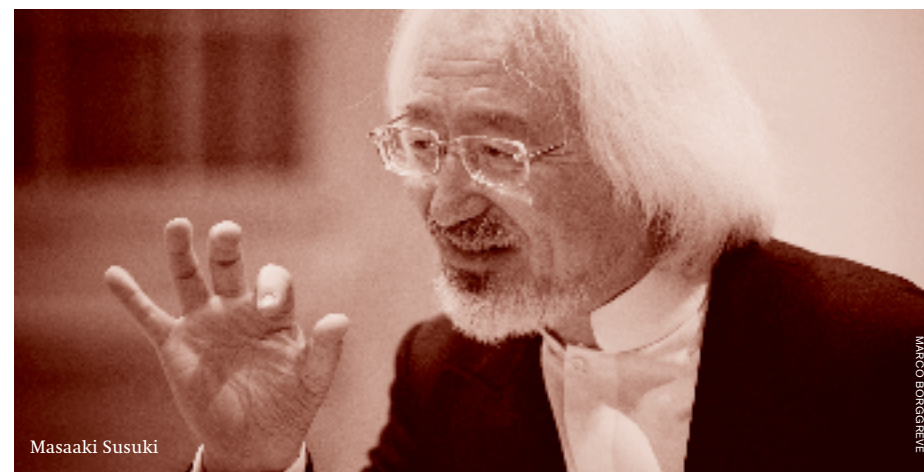
Het grootste genie dat Haydn kende

Radio Kamer Filharmonie
Groot Omroepkoor
Masaaki Suzuki *dirigent*
Gijs Leenaars *koordirigent*

Lenneke Ruiten *sopraan*
Ingeborg Danz *mezzosopraan*
Topi Lehtipuu *tenor*
Christian Immeler *bas*

Kraus *Sinfonia per la chiesa*
Mozart *Symfonie nr.25 KV 183*
Haydn *Mis Hob. XXII nr. 13 'Schöpfungsmesse'*

Mozart is 17 als hij zijn rusteloze, bijna gejaagd klinkende *Symfonie nr.25* schrijft. Hij kiest voor de duistere toonsoort g-klein, net als later in de beroemde 'Jupiter-symfonie', zijn veertigste. Het prachtig smachtende Andante klinkt als 'Die Leiden des jungen Wolfgang' - dit is *Sturm und Drang* ten top. Groot is de verwantschap met zijn exacte tijdgenoot Joseph Martin Kraus (1756-1792), kapelmeester van koning Gustav III van Zweden, die in 1783 in Wenen Haydn en Gluck ontmoet, zo ongeveer naast Mozart komt wonen, en lid wordt van dezelfde vrijmetselaarsloge. Zijn briljante *Sinfonia per la chiesa* klinkt als een kleine 'Jupiter'. Haydn beschouwde Kraus als het grootste genie dat hij gekend had, zei hij vijf jaar na Kraus' dood. Een kleine tien jaar later zet Haydn zijn magistrale voorlaatste mis op papier. Vanwege een citaat uit het oratorium *Die Schöpfung* in het Gloria wordt het ook wel zijn 'Schöpfungsmesse' genoemd.

Masaaki Suzuki

zaterdag 8 december, 14.15 uur
Concertgebouw Amsterdam
serie C

Frans-Chinees kleurenbombardement

Radio Filharmonisch Orkest
Serge Baudo *dirigent*

Dezső Ránki *piano*

Qigang Chen Wu Xing
(Nederlandse première)

Beethoven Vierde pianoconcert
Debussy *Prélude à l'Après-midi
d'un faune*

Stravinsky *Vuurvogel*
(suite, versie 1919)

.....

Serge Baudo

Een loom in het gras liggende faun, dromend van het liefdesspel met schone nimfen die in zijn wellustige fantasieën om hem heen dartelen: Claude Debussy heeft met zijn *Prélude à l'Après-midi d'un faune* – naar een gedicht van Mallarmé – muziekgeschiedenis geschreven. Igor Stravinsky deed dat met *De Vuurvogel*. Het ballet slaat in het Parijs van 1910 in als een bom, alleen al vanwege zijn spetterende en (net als de wonderlijke vogel) in alle kleuren schitterende muziek. Het Matinee-concert opent met de sfeervolle orkestcompositie *Wu Xing* van Qigang Chen, waarin de Chinese componist over de natuurelementen mediteert. Het werk staat in het teken van de Chinese volksmuziek en de traditie van het Franse impressionisme en Messiaen – Chen was tussen 1984 en 1988 diens laatste leerling. Verder staat een van de mooiste pianoconcerten ooit geschreven op het programma. Reeds het hemelse beginthema verradt het onmiskenbare handschrift van de meester: Ludwig van Beethoven. *Serge Baudo vervangt de eerder aangekondigde Xian Zhang, die wegens familieomstandigheden heeft moeten afzeggen.*

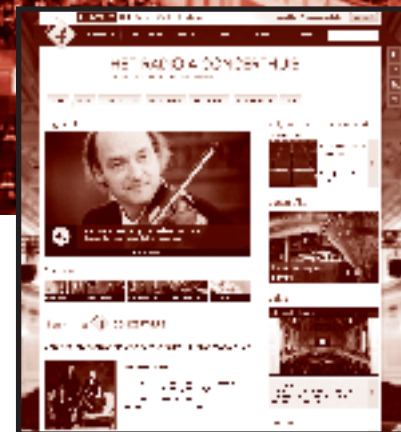

CONCERTHUIS

Jan Willem de Vriend wint Radio 4 Prijs

Met het Radio 4 Concerthuis van radio4.nl verandert uw huiskamer in een concertzaal wanneer u dat wilt.

Natuurlijk zijn de concertseries van Radio 4 – de Vrijdag van Vredenburg en de NTR ZaterdagMatinee – volop aanwezig in het Radio 4 Concerthuis. De recente hoogtepunten, maar ook de prachtige historische opnamen uit het rijke omroeparchief.

Ook alle concerten van het nieuwe NTR ZaterdagMatinee-seizoen kunt u terugluisteren in het Radio 4 Concerthuis. U kunt op elk gewenst moment kiezen uit het wisselende en altijd actuele aanbod van ruim 100 concerten en zelf uw concertprogramma samenstellen. Of laat u verleiden door de bijzondere highlights die geprogrammeerd voor u klaarstaan, voorzien van extra informatie en aantrekkelijk gepresenteerd.

Dirigent Jan Willem de Vriend is winnaar van de Radio 4 Prijs 2012. Op zondag 18 november reikt Radio 4 de prijs uit tijdens een speciaal concert in het Muziekgebouw aan 't IJ.

Het Radio 4 Concerthuis zet de prijswinnaar in het zonnetje met twee mooie thema's waarin hij zijn Combattimento Consort Amsterdam en het Nederlands Symfonie Orkest dirigeert.

In het Radio 4 Concerthuis bepaalt u wat u wilt horen, in het door u gewenste genre, wanneer u maar wilt.

➔ WWW.RADIO4.NL/CONCERTHUIS

DE
VAN
VRIJDAG
VREDENBURG

Avr.

de volgende
concerten

Radovan Vlatković

Joris van Rijn

Isabelle van Keulen

MARCO BORGREVE

Hoorfenomeen Vlatković

vrijdag 23 november, 20.15 uur
Vredenburg Leidsche Rijn, Utrecht

Radio Kamer Filharmonie
Groot Omroepvrouwenkoor
Andrés Orozco-Estrada *dirigent*
Radovan Vlatković *hoorn*
Bernadeta Astari *sopraan*

-

Chabrier À la musique **Pijper** Deux
ballades de Paul Fort **Strauss** Tweede
hoornconcert **Dvořák** Zevende symfonie

Haenchens levendige Schubert

vrijdag 7 december, 20.15 uur
Vredenburg Leidsche Rijn, Utrecht

Radio Kamer Filharmonie
Hartmut Haenchen *dirigent*
Baiba Skride *viol*
Isabelle van Keulen *altviol*
-

Schubert Vierde symfonie **Mozart** Sin-
fonia concertante voor viool, altviol en
orkest KV 364 **Schubert** Vijfde symfonie

Brahms' dramatische Eerste

vrijdag 30 november, 20.15 uur
Vredenburg Leidsche Rijn

Radio Filharmonisch Orkest
Jérémie Rhorer *dirigent*
Joris van Rijn *viol*

-

Keuris Arcade **Stravinsky** Vioolconcert
Brahms Eerste symfonie

'Vom Himmel hoch'

vrijdag 14 december, 20.15 uur
Vredenburg Leidsche Rijn, Utrecht

Radio Filharmonisch Orkest
Groot Omroepkoor
Markus Stenz *dirigent*
Edith Haller *sopraan* • Martina Rüping
sopraan • Elena Zhidkova *alt* • Christian
Elsner *tenor* • Roderick Williams *bas*
-

Bruckner Te Deum **Mendelssohn**
Koraalcantate 'Vom Himmel hoch da
komm'ich her' **Kodály** Missa brevis